

Lümända Valla TEATAJA

NR 37

Detsember 2008

2008 – MUUTUSTE AASTA

Tänavune jõulutunne seguneb teadmise, et toimetulemise nimel peame rohkem pingutama ja loobuma nii mõnestki harjumuspärasest. Kuid rasketel aegadel on ka puhastav toime, mil selginevad tõelised väärtused ja hinnatakse rohkem kasuliku töö tegemise vajadust.

Lümända rahvale on lisaks neile üldistele muutustele osaks saanud veel vallavalitsuse ja vallavanema vahetus. Siiski olulisimaks muutuseks pean valla haldussuutlikkuse kasvu tagavate dokumentide valmimist ja kehtestamist. Need on valla üldplaneering, arengustrateegia koos tegevuskavaga viieks aastaks, ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava ning sotsiaaltoetuste ja sotsiaalteenuste kord. Võib ju öelda, et need on pelgalt paberid, kuid nende koostamist on saatnud protsessid, kus asjaosalisi oli palju ja töö käigus vaieldi selgeks põhimõttelised küsimused – kuhu ja kuidas Lümända vald areneb. Üldplaneering annab lahendusi nii maakasutuse, arendustegevuste kui ka ehitusalaste võimaluste kohta ehk üldisemalt öeldes tagab tasakaalu erahuvide ja avalike ühishuvide vahel. Üldplaneering on võimaldanud meil edasi minna Lümända keskuse ning spordirajatiste detailplaneeringutega.

Kui lasteaia uuendamise lõpuleviimiseks veel jõudu ei jätkunud, siis koolimaja ehituslik renoveerimine on sõna otseses mõttes lõpule viidud. Veelgi enam rõõmustab see, mis kooliseinte vahele jääb: lapsi jätkub ja õpitulemused on enam kui kiiduväärsed. Lapsi rõõmustab paljukasutatava minispordiväljaku valgustus.

Taritu rahvamaja jätkab hoogsalt sajandivanuste traditsioonide elustamisega. Ruumide kütmisekski kasutatakse sajandivanuseid võtteid, samas puuküttega ahjud ise on saanud uueks. Lümända keskusehoones saab tantsu lüüa ja sporti teha siledamal põrandal, lava remont jääb järgmisse aastasse.

Kauakavandatud europrojekt vee- ja kanalisatsioonitrasside paigaldamiseks on lõpuks alanud,

järgmiseks kevadeks on veed jooksmas. Edasi läheb rekonstrueerimisele Lümända puhastusseade. Valla ja riigi rahade abil saavad 8 hajaasustuse tingimustes elavat peret puurkaevud, lepingud on sõlmitud, puurimine jääb järgmise aasta algusesse.

Üleüldine probleem on teede halb olukord. Kuigi valda läbivaid riigiteid pinnati 7 km ulatuses pigikattega, ei ole see kaugeltki piisav. Kohalike teede korrashoiuks eraldatud rahaga suutsime korrastada 22 km teid – see on kolm korda rohkem kui eelmisel aastal. Oluliselt paranesid liiklemisvõimalused Leetri ja Varpe küldes. Edasiminekuks on olnud jäätmeseaduse rakendamise: jäätmete kokkukandepunktide alused on paigaldatud Lümändasse, Koimlasse ja Karalasse.

Muutuste aastaga on tegemist veel selleski mõttes, et avanenud on mitmed rahastusprogrammid ja just ülalnimetatud arendusdokumendid võimaldavad meil oma väikest rahapanust kasvatada projektide abil. Nii paigutasime osa teederahadest Elda poolsaare külastusvõimaluste parandamise ja mitmekesistamise projektitaotlusesse. Kultuuriministeeriumilt Lümända staadionile eraldatud rahaga korrastatakse jooksu- ja kaugushüpperajad lisaks algatas vallavolikogu detailplaneeringu puhke- ja spordikompleksi arendamiseks. Valmimas on projekt uuringute läbiviimiseks endistes sadamates ja järgmisele ringile läheb Lääne-Saaremaa turismi ning ettevõtluskeskuse rajamise projekt.

Vaadati ka välismaailma - uuendati sidemeid Soome Nousiaiste sõprusvallaga ja loodi sidemed Prantsusmaa Tremonti omavalitsusega.

Tuleb leppida teadmise, et kõike ei saa kohe ja korraga. Rahustab see, et on teada, mida teha.

Rahulikke Jõule soovides,

Tarmo Pikner
Vallavanem

Väärtustamas iidset taluarhitektuuri ja külamaastikku

20. sajandil aset leidnud kiired muutused ja dramaatilised sündmused on seadnud ohtu meie traditsioonilise taluarhitektuuri ja külamaastike säilimise. Muutused on paratamatud, sest uued elu- ja tootmisviisid toovad kaasa ka materiaalse keskkonna teisenemise.

2007. aasta algusest läks käima ulatuslik maa- arhitektuuri ja -maastike uurimise ja hoidmise programm, mida viib ellu Eesti Vabaõhumuuseum koos entusiastlike abilistega. Programmi hetkel üheks kõige töömahukamaks tegevuseks on rehemajade inventeerimine, mis tähendab nende asupaikade kaardistamist ja hoonete kirjeldamist.

Fotod: E. Lutsepp Rehemaja Soera talumuuseumis Hiiumaal, 2008

Meie esivanemate üks traditsioonilisemaid hooned oli rehemaja (rehielamu, rehetare), mis hoolimata oma pikast kujunemisajast, hakati neid ju rajama juba 10. saj. pKr, kui odra kõrval hakati kasvatama ka talirukist, on tänaseni oma mahus vaadeldav ehkki muutustega. Kõige olulisemateks muutusteks tuleks lugeda korstna lisandumist 19. sajandil, akende suurendamist ja köetavate kambrite arvu kasvu. Seoses viljapeksumasina tulekuga kadus hoonelt väga oluline funktsioon ja ka viljakuivatamine läks üle kuivatisse. Rehetuba ehitati ümber köögiks: sageli lammutati reheahi sootuks või lisati sellele pliit, ka rehetoa lagi toodi madalamale, et mitte asjata kasutat ruumi kütta.

Hoone vorme peeti aga sedavõrd ideaalseteks, et 1920. ja 1930. aastatel soovitati ka „moodsa aja” talumajad ehitada sellele eeskujule tuginedes koosehitusena. Ka meie silmis ei vähenda need 20. sajandil teostatud muutused hoone ajaloolist väärtust.

Meil kellelgi pole aga täpset ettekujutust, kui palju sääraseid hooned veel alles võiks olla, milline on nende seisund ja millistes piirkondades neid enim säilinud on. Mööda Eestimaa teid ringi sõites näeb maanteeltki neid õnneks päris palju, aga ega siis kõik ka teele paista. Pöördumegi seepärast otse rehemajade omanike poole, et te meile oma kultuuriliselt sedavõrd väärtuslikest hoonetest teada annaksite. Meie omalt poolt pakume teile nii renoveerimis-alaseid nõuandeid kui ka praktilisi koolitusi. Oleme ikka enam suunatud neile rehemaja omanikele, kes ise initsiatiivi üles näitavad ja meiega suhelda tahavad. Kui teie kandi rahval aga on suurem huvi meie teadmistest osa saada, tuleme ka külaseltside üritustele hea meelega kõnelema.

Suureks abiks on aga ka see informatsioon, kui palju rehemaju teie külas veel säilinud on. Kui me ka neid kirjeldama ei jõua, on meil olemas vähemalt teave rehemajade arvust ja paiknemisest.

Oleme meelsasti nõus nii oma muuseumi kodulehel kui ka ajakirja Maakodu veergudel jagama teie renoveerimiskogemusi teistele rehemaja- või muidu vanade hoonete omanikele. Andke teada ka omakandi tublidest ehitusmeistritest, kelle tööd julgelt ka teistele võib soovitada. Alati on oodatud ka teie küsimused. Need aitavad meil leida õigeid teemasid ajakirjanduses kajastamiseks ja koolituste korraldamiseks.

Selleks, et meie koostöö kõige paremini laabuks ja me oma tööd paremini organiseerida saaks, palume rehemaja omanikel saata meile mõned andmed:

Rehemaja omanik/valdaja:

Kontaktandmed (telefon, e-mail):

Rehemaja asukoht (aadress, juhtnöörid talu leidmiseks):

Katasrtiüksuse number:

Rehemaja praegune otstarve (aastaringselt kasutuses elamuna, suvila, tootmis- või laohoone jne):

Rehemajaga ühel õuel säilinud hoonete loetelu:

Rehemaja seisund (reheahju olemasolu eraldi märkida):

Kõrvalhoonete seisund:

Rehemaja seinamaterjal (palk, pae- või maakivi, savi, segaehitus):

Rehemaja arvatav rajamisaeg:

Küsimustele võite vastata nii e-posti teel (elo@evm.ee) või ka traditsioonilisel moel. Viimasel juhul saatke kiri aadressil:

Elo Lutsepp
Eesti Vabaõhumuuseum
Vabaõhumuuseumi tee 12
13521 Tallinn

Palun ette vabandust, kui me kohe vastu ei helista ega kirjuta. Kogume kokku teatud hulga rehemaju ühes kandis ning asume alles seejärel teele. Kindlasti võtame eelnevalt teiega ka ühendust.

Fotod: E. Lutsepp Pärdi talu rehemaja Saaremaal Väike-Rahulas, 2008

Ärge peljake, kui teie õuele astuvad muuseumitöötajad või meie abilised. Uudishimu teie majade vastu olgu teile tunnustuseks, et olete suutnud säilitada midagi nii vana ja väärtuslikku.

Elo Lutsepp
Eesti Vabaõhumuuseumi projektijuht

Programmist saate lähemalt lugeda Eesti Vabaõhumuuseumi kodulehelt www.evm.ee.

Lümanda valla arengukavas aastani 2020 on ühe eesmärgina välja toodud maaehituspärandi ja -maastike säilitamine nende väärtustamise ja hoiu kaudu. Ühe tegevussuunana on kirja saanud maaehitiste kohta andmebaaside koostamises osalemine.

Nende väljaütlemistega oleme näidanud oma poolehoidu Eesti Vabaõhumuuseumi samasisulisele tööle. Nagu Elo Lutsepa artiklist lugeda võis saame ise endast märku anda muuseumitöötajatele kirjutades, kuid on veel üks võimalus. Saame ise olla inventeerijateks. Selleks on vaja veidi aega, mõõdulinti, paberit ning pliiatsit ja ülekdõige tahtmist inventuuri koostamises kaasa lüüa. Kõigest täpsemalt saab kuulda valla arenduspetsialistilt Katrin Trumannilt ja kui huvilisi koguneb rohkem, tulevad EVM töötajad ise nõu andma.

Andke endast teada telefonil 54 22 756 või e-posti aadressil arendus@lymanda.ee.

Päkapikk ootab beebisid ja kõiki koduseid lapsi

16.detsember kell 11.00

Lümanda Kultuurimaja II korrusel Pühapäevakooli klassis.

Oma tulekust teatada telefonil 522 85 27

••••••••

Kolmekuningapäeva tähistame Lümanda Söögimajas

6.jaanuaril kell 12.00

puuetega inimestele. Vajalik etteteatamine telefonil 522 85 27

Karala külaseltsi korraldatud jõulupidu kõigile toimub

27.detsember kell 18.00

Kipi-Koovi restoranis.

Jaanuaris algavad Karala külamajas

PRANTSUSE KEELE 20-TUNNISED ALGKURSUSED.

Õpetavad Philippe Hasce ja Mari-Liis Sepper

Info ja registreerimine:

566 27 840,

kajajuulik@hotmail.ee

ja 45 22 756.

I poolaasta Lümanda koolis

2008/09 õppeaasta liigub täistuuridel. Koolis on pidevalt midagi teoksil. Väiksemad lapsed on rõõmsalt ja särasilmselt ümber oma õpetajate haaramas ahnelt endasse igat tarkusetera. Suuremad õpilased on iseseisvamad ja tasakaalukamad, planeerivad oma tegevusi ja seavad sihte tulevikuks. Peale põhitöö, õppimise, tegeletakse aktiivselt spordiga ning osaletakse toredatel üritustel koolis ja väljaspool kooli.

Esimese veerandi õpitulemuste põhjal õppisid ainult viitele Karl-Alder Kuivjõgi, Lisett Nurja, Sander Suurna ja Hardo Niit (1. klass veel hindeid ei saa). Neljad-viied olid lisaks veel 33 õpilasel. Direktori käskkirjaga tunnustati poiste jalgpallivõistkonda EKSL Saaremaa jalgpalliturniiri 1. koha eest ja tüdrukute võistkonda EKSL Saaremaa jalgpalliturniiri 2. koha ja EKSL vabariikliku jalgpalli finaali 5. koha eest. Tubli oli ka meie kooli jooksu-krossivõistkond oma 4. kohaga. Sportlaste juhendaja ja treener on õpetaja Urve Vakker. Kunstialasel maakondlikul taimeseadekonkursil saavutas Liis Sepp 9. klassist 3. koha, juhendaja õpetaja Pille Jõgi. Meie õpilased Martin ja Kristo Õunap ning Hardo Niit on jätkuvalt edukad purjetajad.

Esimesel veerandil oli mitmeid toredaid kooliüritusi. Septembris käisid meie kooli 57 õpilast Kuressaares vaatamas Endla teatri etendust "Reinuvader rebane". Kooli külastas Haridus- ja Teadusministeeriumi kantsler Janar Holm, kellega kooli juhtkond arutas kooli rahastamise ja tugiteenuste pakkumise võimalusi. Osalesime ülevabariigilisel terviseüritusel "Reipalt koolipinki", mille käigus viisime läbi meeskondliku orienteerumismängu. Traditsioonilisel taimeseade konkursil osales veerand kooli. Toimus puu- ja köögiviljanäitus, mis avas üritusteseeria "Tervis koduaiast", millega osalesime maakondlikul konkursil ja saavutasime ühe peapreemiast: 2500 krooni. Ülekoolilise ajalootunni, "Bellingshausen

230; Estonia 14 ja 4. Antarktika aasta." viis läbi ajalooõpetaja Urve Vakker.

Oktoobri alguses tähistasime õpetajatepäeva, kus pidulikult aktusel andis direktor Tiina Talvi üle haridus- ja teadusministri tänukirja pikaajalise tulemusliku töö eest 30. tööaasta täitumise puhul Lümanda Põhikoolis õppealajuhataja Liia Raunale. Lisaks lastele õpivad ka õpetajad, et tänapäeva kiiresti muutuv maailmas edukalt toime tulla. Seetõttu osalevad nad paljudel ühis- ja ka individuaalsetel koolitustel. Oktoobri algul oli SÜG-i direktori Viljar Aro koolitus "Koolijuhi ootused õpetajale. Õpetaja kui uurija." Ning mõni päev hiljem osales direktor Tiina Talvi EV Presidendi kutsel Tartu Ülikooli aulas toimunud Presidendi Kärjad teemapäeval "Haridus" ning Tartu Ülikooli rektori vastuvõtul. Koolitusi toimub ka õpilastele. Lümandas viisime läbi Saaremaa Õpilasesinduse Liidu teabepäeva, kus osales 77 õpilast ja huvijuhti kõigist Saaremaa koolidest ja meie kooli 9. klassi õpilane Eva-Kristina Vatsfeldt valiti Saaremaa Õpilasesinduse Liidu juhatusse.

Konkursse ja võistlusi jagus ka oktoobrisse. 3. klassi õpilane Elis Armuand ja 4. klassi õpilased Kairi Rakaselg ning Kadi Kangur käisid ülesaaremaalisel ettelugemiskonkursil Kuressaares "Loeme Ellen Niitu".

Õpilasi juhendas õpetaja Külli Lindau. Kooli II-IV ja V-VII klassi poiste jalgpallivõistkonnad võistlesid Salmel Tuule Grupi Karikal, treenerid Jan Vazinski ja Urve Vakker. 6. klass osales õpioskuste olümpiaadil, juhendaja õpetaja Tiina Niit. Oktoobris toimus koolis veel Eesti Mereakadeemia Merekooli õppepäev, kus õppejõud ning merekooli õpilased tutvustasid merehariduse omandamise võimalusi ning viisid meie õpilastega läbi huvitavaid praktilisi tegevusi. Veerandi lõpetasid stiilipäev "Retro" ja projektipäev "Tervist koduaiast", kus kõik klassid olid ette valmistanud temaatilise kava puu- ja köögiviljade kasulikkusest. Veerandi lõpus külastas kooli riigikogu delegatsioon, mida juhtis Tarmo Kõuts.

Peale nädalapikkust kosutavat puhkust algas II veerand. Jätkuvalt tehakse tublisti tööd ning käivad kibekiired jõuluettevalmistused. Juba esimesel nädalal tähistasime isadepäeva üritusega "Esmaspäeva õhtul koos isaga". Vaatamata tormisele sügisilmale oli kokku tulnud palju peresid, kes said näha-kuulata toredat kontserti ning lustida lastega saalis ja külastada tublide 9. klassi õpilaste poolt korraldatud kohvikut. Kadri-laupäeval toimus lõbus ülekoolline kadrikarneval, kus lõbusaid tegevusi noorematele viisid läbi 7.- 9. klassi õpilased. Vanemate klasside õpilased kuulasid lektor Marju Põllu loengut karjääri planeerimisest ja edasiõppimisvõimalustest. 5. – 6. klassi parimad matemaatikud Kätlin Kask, Kristel Tikerperi, Mark Kiks ja Hardo Niit osalesid Kuressaares "Nuputa" maakondlikul matemaatikavõistlusel, juhendaja Tiina Niit. 9. klass koos klassijuhataja Reet Lahega käis Kuressaare Linnateatris vaatamas VAT Teatri

etendust "Kevadtalv 1918". Novembri lõpus osalesid Liis Sepp, Anett Sirgo ja Ann Raun oma uurimistöodega Saaremaa Ühisgümnaasiumis vabariiklikel miniteaduspäevadel. Õpilasi juhendab bioloogiaõpetaja Tiina Talvi. Looduskallaku raames toimus vanemale ja keskmisele kooliastmele slaidiprogramm ja loeng "Jaapani mere saared", lektor Tiina Talvi. Olgugi et 2. klassi õpilane Karl-Alder Kuivjõgi jäi Kiili kooli lumevangi, saavutas ta seal koos Feridee Sevostjanoviga peotansus 2. koha.

Detsembrikuus ootavad ees jõulukontserdid ja jõulupidu. Õpilased kaunistavad klasse, korraldavad oma üritusi, kes koolis, kes kusagil väljaspool kooli. Koolielu on vilgas, pidev ja lakkamatu, teisiti ei kujutakski ette. Rõõmsaid tegemisi kõigile ja ilusat jõuluaega.

Huvijuht Pille Jõgi

Seniorite tegemistest Lümandas

Tulime kokku, et olla enam-vähem teadlik sellest, mis ümberringi toimub. Nüüd juba aasta otsa igas kuus ikka midagi kuulnud-tehtud. Vallavanem rääkis, mis vallas teoksil. Tuletõrjujad näitasid suurt tuletõrjemasinat ja tehnikat. Kena noorik rääkis suitsuanduri vajalikkusest. Käisime jalgrattamatkal Viidumäel, ekskursioonil Hiiumaal ja Kuressaares eakate päeval. Üritused olid toredad.

Hiljuti rääkisid targad inimesed puukidest – ohust, mis meid varitseb. Kahjuks ei oska keegi öelda, kuidas hoiduda puugihammustusest.

Igas kvartalis tähistame sünnipäevi – lilled ja kringlid. 6. detsembril oli vallalaat, millest võtsime osa vähemalt ostjatena. Jaanuari algul tuleb jõuluvana, sest detsembris pole tal aega.

Meil on tore koos käia. Ikka 30-40 inimest iga kord.

Hermilde Part

**Kolmapäeval 7. jaanuaril kell
12.00**

Lümanda söögimajas

SEENIORITE JÕULUPIDU.

Külla tuleb kindlasti ka jõuluvana!

Anna peol osalemise soovist teada

2. jaanuariks tel.53466764

(E. Vilukas).

Osalustasu 100 krooni ja kaasa

võta kingipakk väärtuses 9,99

krooni.

Jõulukuu kultuuriteated

**Reedel, 12. detsembril
kell 18.15**

SÜÜTAME TULED LÜMANDA
KESKUSE JÕULUKUUSKEDEL.

kell 18.30

kultuurimajas jõlutervitus
vallarahvale
vallavanem Tarmo Piknerilt,
millele järgneb jõulumaa etendus
" Metsalapsed".

Etenduse lavastaja on
Helle Kesküla ja kaasa löövad
Taritu ja Lümanda näitering.

Pääse etendusele maksab
10 krooni

**Pühapäeval, 14. detsembril
kell 11.00**

laulab Lümanda koor jõululaule
Kihelkonna kirikus

**Pühapäeval 14. detsembril
kell 13.00**

Lümanda kirikus Lümanda koori
ja naistrio jõulukontsert
"JÕULUOOTUS".

**Pühapäeval, 14. detsembril
kell 14.00**

TARITU JA KARJA KOORI
JÕULUKONTSERT
Kärla kirikus.

Esmaspäeval, 15. detsembril

Teisipäeval, 16. detsembril

Kolmapäeval, 17. detsembril

kell 18.30

Lümanda kultuurimajas jõulumaa
ETENDUS " METSALAPSED"

Pühapäeval, 21. detsember

TARITU MEMME-TAADI

LAULUKLUBI KONTSERDID

Kihelkonna hooldekodus, Sõmera
hooldekodus ja kirikus.

**Reedel, 26. detsembril
kell 12.00**

JÕULUPIDU

Taritu koolimajas.

Jõululaule laulavad Lümanda ja
Taritu koor, Taritu meesansambel
ja memme-taadi lauluklubi.
Jõuluvana tuleb kindlasti.

IMELISED JUHTUMID JÕULUMÄNGU TEGEMISE AJAL

1. Helle ütles, et Hispaania pilti on vaja purskkaevu. Kui on vaja, siis tuleb mõelda ja valmis teha. Vahemärkusena nüüd ja edaspidi ka - ideed tekivad alati arutelu käigus, üks pakub üht, teine paneb veel tilga juurde. Nii ei oska ma tagantjärele tuvastada, kes konkreetselt tuli lõpliku lahenduse peale. Aga reaalses elus tähendas idee seda, et Mairel oli Lümanda kultuurimajas vaja võidelda väga tüütu penoplasti puruga ning Tiia ja Aili kõndisid ringi nagu tehislumepallid. Muidugi ei arvestanud me, et valmis purskkaev peaks ka uksest välja mahtuma... Aga milleks siis majal aknad on!

2. Andil on ikka meeletult pikk osa! Ta sai juba alguses sellest ise aru, aga vastuväidetest hoolimata ei osanud lavastaja kedagi teist peategelase kohale kujutleda. Andi on ikka meeletult tubli!

3. Kalmer tuli ühte proovi puupinu seljas. Täitsa nagu päris! Ja siis tuli Tiia, kes muuhulgas mainis, et kui vaja miskit õmmelda, siis tal õmblusmasin ka kaasas. Täitsa uskumatult head inimesed!

4. Ulvi sai teada, et Viidu külla on elama kolinud noored tegusad inimesed. Teadmine tuli sedasi: Anneli helistas ja ütles, et tahab koori laulma tulla, meesterahvas jällegi on väga kursis heli ja valgusega. Nüüd ongi nii, et Ülar aitab väga vastutulelikult meie jõulumängu heli-ja valgusefektid paika panna.

5. Kõige rohkem eri rolle on meie etenduses tantsutüdrukutel - Jaanikal, Teisil, Aivil ja Piretil. Tuleb tantsida haldja, tuule, tule, lille ja hispaanlanna tantsu. Ja üllatus-üllatus - neile leiti ka sõnaline osa! Jaanikal on tütar Viktoria kõik see aeg kaasas ja kõik viis on ääretult asjalikud ja tublid.

6. Ain on juba mitu aega lavavalguse kallal tööd teinud. Järjest valgumaks ja helgemaks laval läheb. Ja Ain on ka see mees, kes etendustel õigel ajal õiget nuppu peab vajutama, et tuleks täpselt see muusika, mis vaja ning et virmalised ikka lapimaal vilguksid.

7. Imelised on ka kõik ülejäänud Lümanda ja Taritu näiteringi liikmed, kes jõulumängus kaasa löövad: Liisi, Tiina, Ander, Toivo, Reet, Anne, Merike, Elmut, Taavo ja Kaja. Kui nad õhtust õhtusse jälle kokku tulevad, siis on tunne, et kõigil neil on kuldne kuu selgas...

Aili Taritu Rahvamajast.

REHABILITATSIOON KUI ALGUSE JA LÕPUGA PROTSESS

Mis on rehabilitatsioon?

Rehabilitatsioon on mitmesuguseid meetmeid hõlmav keerukas protsess, mille eesmärk on haiguse, trauma või keskkonnamõjude tagajärjel kahjustatud tervise ja inimese (lapse) oskuste ja võimete arendamine sel määral, et saavutada talle parim võimalik elukvaliteet ja heaolu ning luua selline inimest ümbritsev keskkond, mis toetab tema igapäevast toimetulekut. Rehabilitatsioon on alguse ja lõpuga protsess, mida iseloomustab selgelt väljendatud ja mõõdetav eesmärk (ehk soovitud tulemus). Rehabilitatsiooni edukus sõltub muu hulgas inimese aktiivsusest ja motivatsioonist, st soovist ennast ja oma olukorda muuta ning ise aktiivselt selles protsessis osaleda. Seega peab lapse õpetuse aluseks olema eneseusu toetamine ja aktiivne suhe ümbritseva. Sõna „rehabilitatsioon” ees olevad laiendid annavad aimu sisust. Meditsiiniline rehabilitatsioon hõlmab nõustamist ja erinevaid teraapiasid, nagu füsioteraapia, psühhoteraapia, neropsühhoteraapia, kõneteraapia ja tegevusteraapia. Sotsiaalne rehabilitatsioon sisaldab teabeedastamist ja nõustamist ning teenuseid, mis on seotud keskkonnas kohanemise ja keskkonna kohanemisega. Siia kuuluvad kõik sotsiaalteenused, mis on igale teenusesaajale individuaalselt sobitatud ja aitavad inimesel täiel määral osaleda kogukonnaelus. Keskkonna kohandamine on puudega inimese (lapse) füüsilises, vaimses ja sotsiaalses keskkonnas muudatuste tegemine sellisel määral, et loodud tingimused võimaldavad inimesel iseseisvalt, tema individuaalsetele vajadustele ja ootustele vastavalt igapäevaelu, töö, õppimise, kultuuri- ja huvitegevustega toime tulla. Eelnev ei ole lõplik teenuste loetelu, seetõttu tuleb märkida, et teatud teenuseid kasutatakse erinevates rehabilitatsioonivaldkondades, kuid sel juhul erinevad teenused üldjuhul sisu poolest. Olgu siinkohal ära toodud ka näide kõneteraapiast, mida pakutakse nii hariduses kui ka meditsiinis.

Rehabilitatsiooniteenus on Sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses isiku iseseisva toimetuleku, sotsiaalse integratsiooni ja töötamise või tööle asumise soodustamiseks otsustav teenus, mille raames koostatakse isikule kuue kuu kuni kolme aastase kehtivusega rehabilitatsiooniplaan, osutatakse rehabilitatsiooniplaanis kirjas olevaid ja Vabariigi Valitsuse kehtestatud loetelus olevaid teenuseid, juhendatakse isikut rehabilitatsiooniplaanis kirjas olevate teenuste elluviimisel. Rehabilitatsiooniteenuseid osutavad selleks vastava õiguse saanud rehabilitatsiooniasutused.

Rehabilitatsiooniplaan on kirjalik dokument, milles antakse hinnang isiku tegevusvõimele, kõrvalabi,

juhendamise või järelvalve vajadusele ning tuuakse ära isiku iseseisvaks toimetulekuks ja sotsiaalseks integreerumiseks vajalikud tegevused. Rehabilitatsiooniplaan on rehabilitatsiooniprotsessis määrava tähtsusega dokument, kuhu pannakse kirja rehabiliteerimise eesmärgid ning millest lähtudes otsustatakse edasised tegevused ja teenused. Eesti Vabariigis on rehabilitatsiooniplaan ametlikult koostatud alates aastast 2000. Selle perioodi vältel on dokumendi koostamise tingimused oluliselt muutunud ning rehabilitatsiooniplaani vorm ja koostamise nõuded on muudetud sobivamaks.

Laste rehabilitatsioon tegeleb arenguhäirete varase ennetamisega, funktsionaalsete häirete korrigeerimisega ning puute optimaalse kompenseerimisega. Lapse arengu seisukohalt on oluline mahajäämise varajane märkamine. Raskemate kahjustustega lapsed vajavad süsteemsemat, pikemaajalist ning puudespetsiifilist sekkumist. Järelikult on vajalik mahajäämise põhjuste ja olemuse väljaselgitamine. Selleks suunatakse lapsed meditsiinilistele ja psühholoogilistele uuringutele, mille tulemusel koostatakse probleemse arenguga lapsele spetsialistide poolt rehabilitatsiooniplaan. Rehabilitatsiooniplaan on aluseks lapse edasise arendustegevuse planeerimisele ja läbiviimisele nii lasteaias kui ka koolis. Oluline on teadmine, et lapsesse tuleb alati suhtuda vastavalt arengutasemele. Tähtis on lapse arenguaste, mitte aga lapse vanus. Seejuures on hädavajalik meeskonnatöö õpetajate, spetsialistide ja pere vahel. Tähtis on, et meeskond tegutses üksteist toetades ühise eesmärgi nimel. Meeskonnatöö peab olema kasuks kõigile osapooltele. Meeskonnatöö aluseks nii tegevus- ja õppekava koostamisel kui ka rehabilitatsiooniprotsessis on humanistlik inimkäsitlus: inimlike väärtuste austamine ning teadmine, et inimese areng täiustub lõppematult. Humanismi aluseks aga on solidaarsusprintsip, s.o vastastikune abi ja toetus, mis põhineb ühisel huvil ja eesmärgil. Edukaks meeskonnatööks on vaja mitmeid eeldusi nagu hooliv suhtumine, pingevaba keskkond, ühine eesmärk, ühised väärtused ja osapoolte võrdsus. Oluline on siinkohal süsteemidevaheline infovahetus, mis omakorda peab väljenduma meeskonnatöös.

Kui me oskame märgata erinevaid väärtusi, oskame välja tuua rida ühisjooni ja põimumist, suudame mõista, aktsepteerida ja olla empaatilisemad nii enda kui teiste suhtes.

Helle Kukk
Lümada valla sotsiaalnõunik

Õnnitleme tähtpäeval!

September

ADELE MÄLK	90	Kuusnõmme küla
SALME-LUDMILLA KIKS	86	Kotlandi küla
LEONTINE PÄRNA	85	Koimla küla
LINDA BERENS	75	Varpe küla
REINO TAPIO MAKKONEN	75	Jõgela küla
ADA RAUD	65	Karala küla
SULEV SEPP	65	Koimla küla

Oktoober

LIIDIA NUTOV	96	Koovi küla
LINDA-ROSALIE TOOMSE	86	Koimla küla
VALDUR KAAR	84	Mõisaküla
AMANDA PUSS	81	Karala küla
LEMBIT MÕIK	75	Kipi küla
KALEV RANNALA	70	Lümanda küla
AKSEL-MIHKEL PENU	65	Lümanda küla
HELVE KARRO	65	Leedri küla
SILVI SALONG	60	Koimla küla

November

ANNA-EMILIE SOON	95	Varpe küla
ALMA KUUSK	92	Taritu küla
AINO KUUSEMÄE	81	Põlluküla
LINDA RATAS	75	Karala küla
HELDA MELNIK	70	Kotlandi küla
REIN LAUG	70	Riksu küla
AARNE TUUM	65	Varpe küla

Detsember

LIIDIA KIRS	94	Põlluküla
JULIUS MALK	84	Kotlandi küla
SAIMA-HELJU TALP	60	Lümanda küla
MILVI LIND	60	Jõgela küla

Õnnitleme lapse sünni puhul!

Mia Aedmäe

28. juuni 2008

Ema Kadri Aedmäe
Karala küla

Joosep Lindau

4. august 2008

Vanemad Heidi Krutto ja
Anton Lindau
Koki küla

MÄLESTAME LAHKUNUID

Niina Salong	1917 – 2008
Kalju Roost	1942 – 2008
Väino Kallas	1933 – 2008
Henn Tõnisson	1929 – 2008
Ilmar Kuusemäe	1921 – 2008

Toimetaja Katrin Trumann, tel 45 22 756

arendus@lymanda.ee

kodulehekülj: www.lymanda.ee

Trükk: Saarte Trükikoda, trükiarv 320